

TEĀTRIS

Pretspēku dubultportrets

Nacionālā teātra izrādes "Ko var cilvēks" veidotājiem ir būtiski ielūkoties kā noziedznieka, tā izmeklētājas personībās, vienlīdz izceļot kā vienu, tā otru, un izveidojot līdzvērtīgu pretstatu dubultportretu.

ILZE KĻAVIŅA

Latvijas Nacionālā teātra izrādes "Ko var cilvēks" radošo komandu raksturo izteikti vīrišķīgs sastāvs un šķiet likumsakarīgi, ka dramaturga Jāņa Joneva, režisora Roberta Daubura, mākslinieka Kristiana Brektes, komponista Tomasa Anča kopdarbs vērst uz sabiedriski neērtiem nesēnās pagātnes jautājumiem ar specifiski maskulīniem vaibstiem.

Dokumentālā teātra valodā izrāde atklāj reālas krimi-

nāllietas un to cilvēku likteņus, kuri savulaik izdarījuši vairāk nekā 300 noziegumu. Vienlaikus stāsts veltīts juristes, ilggadējas Latvijas Republikas Ģenerālprokuratūras sevišķi svarīgu lietu izmeklētājas un Valsts prezidenta kancelejas Apžēlošanas dienesta vadītājas Ritas Aksenokas darbam, kura kopš pagājušā gadsimta 60. gadu sākuma ir šķētinājusi Latvijas skaļākās krimināllietas, atklājot slepkavības, laupīšanas, kukuļošanas un organizētu noziedzību.

Sižets atbilstoši krimināldrāmas žanra ietvaram atklājas lakoniski tieši intonācijā. Attiecībās starp galvenajām personām dominē skaidras līnijas, un nebūtiski, ka noziedzniekam pretī stāv izmeklētāja sieviete, viņas prāta loģikā, neatlaidībā un darba spējas ir daudz kas

no vīrišķības. Lineāri taisna ir dramaturģijas virzība biogrāfijas epizodēs, kas paralēli risinās, abiem tēliem vēloties izprast vienu otru rīcības motivāciju, un vairākkārt uzdots vaicājums "kāpēc" koncentrē uzmanību uz morāli ētisko meklējumu aspektu. Izrādes veidotājiem ir būtiski ielūkoties kā noziedznieka, tā izmeklētājas personībās, vienlīdz izceļot kā vienu, tā otru, un izveidot līdzvērtīgu pretstatu dubultportretu. Vizuāli – spēles telpā valda simetrija, tālākā plāna centrā izvietota metāla garāža, aktieri darbojas ar ķēdēm un stilizētām restēm. Skaudros metāliskos ķēžu sitienus, kas atsevišķos brīžos raksturo spēles dramatisko skaudrumu, audiāli/skaniski papildina muzikālie fona motīvi, radot nepārejošu spriedzi.

Dokumentālā teātra versija

Juristes Ritas Aksenokas un noziedznieka Aleksandra Volkeviča portretiskai ārējai līdzībai ir maza nozīme, jo personāžu savstarpējās tikšanās epizodes vairāk par dokumentālo faktu uzskaitījumu iedziļinās cilvēku uzvedības loģikā. Ainas, kas attēlo bijušās dzīves notikumus, mijas ar varoņu vērsanos pie skatītājiem ar iekšējo pārdomu un pašrefleksijas monologiem. Izmeklētājas un noziedznieka sarunas neiegrīžo normatīvo regulējumu formālie rāmji, viņi mēģina saprast viens otru cilvēciski, saglabājot cieņpilnas attiecības uzrunā "jūs". Portretējumos par atskaites punktu kalpo vēsturiskie, ekonomiskie un sociālie apstākļi, ļaujot salīdzināt abiem kopīgās

UZZIŅA

JĀNIS JONEVS, "KO VAR CILVĒKS",
KRIMINĀLDRĀMA NACIONĀLĀ TEĀTRA
AKTIERU ZĀLĒ

Režisors Roberts Dauburs, scenogrāfs un kostīmu mākslinieks Kristiāns Brekte, gaismu māksliniece Krista Erdmane, komponists Tomass Ančs.

Lomās: Sanita Paula, Mārcis Maņjakovs, Elza Rūta Jordāne

Nākamā izrāde: 6. novembrī.

VIEDOKĻI

Diāna Z.: "Tik cilvēciski silta izrāde, aizskar dvēseles stīgas. Uzmanā, ka stāsts nav skarbs, jo ik pa brīdim pavidēja ļoti gaumīgs humors. Visi trīs aktieri brīnišķīgi un tik gaiši ataino savu tēlu gaišās un tumšās nokrāsās."

Ieva: "Spēcīgs, pārsteidzošs darbs. Ļoti ceru, ka šai dokumentālajai izrādei sekos solītais trilōģijas turpinājums."

www.teatris.lv

MATĪSS MARKOVSKIS/PUBLICITĀTES FOTO

Sanita Paula juristes Ritas Aksenokas lomā un Mārcis Maņjakovs – Aleksandrs Volkevičs.

Elza Rūta Jordāne Aleksandra Volkeviča meitas lomā, Mārcis Maņjakovs – Volkevičs un Sanita Paula (juriste Rita Aksenoka).

Sanitu Paulu juristes Ritas Aksenokas lomā vada gribasspēks un emocionāla jauda.

un atšķirīgās izvēles. Skan 70. gadu "Mikrofona" aptaujas dziesmas, tekstā ievijas fakti par to laiku hokeja aktualitātēm un ģimenes dzīves pieticību vispārējās nabadzības apstākļos. Tādā aspektā izrāde izmeklē nevis vienu, bet divas dzīves. Cilvēka atbildes uz jautājumu – ko viņš var – nošķir izvēles un skaidro dažādos likteņu pāvērsienus. Jēdzieniski un emocionāli iedarbīga ir fināla epizode, kas runā par humānisma robežām un atklāj pretrunīgo likumu un sodu, iespējams, ka tas mūsdienās būtu citāds nekā pirms divdesmit gadiem.

Spoguļojoties pretstatos

Mārcim Maņjakovam kā tēla advokātam izdodas radīt ap savu varoni labestīgas enerģijas lādiņu. Viņš patiesi līdzinās iedomātam pozitīvajam paraugam – Kaupēnam ar romantizētu auru –, kuru Volkevičs vairākkārt piemin. Iekšēji sasprindzināts un brīžiem pāri savaldībai kāpošs temperaments ļauj aktierim nospēlēt vairāk nekā trīs izteiksmes, ko Brektes grotes-

ki karikatūras stila veidota plakāts atveido jaunā trīsgalvainā pūka viepļos.

Glūži kā spoguļi, ar tikpat spēcīgu skaidru loģisku pretspēku darbojas aktrises Sanitas Paulas atveidotā varone, kuru vada gribasspēks un emocionāla jauda. Tērpta krāsainā blūzē, kuplos svārkos un rotājusies ar dzintara krellēm, aktrise apvieno lomā cilvēcības līniju ar tainīguma izjūtu. Īpaši izteismīgi tas parādās divskatos ar Elzas Rūtas Jordānes atveidoto Volkeviča meitu, loma, kurā aktrise starp citām sīkām mikrolomiņām atklāj stūrainas jaunietes spītīgo vēlmi izzināt savu tēva vēsturi pašai. Un ar izmeklētājas palīdzību viņai izdodas ieraudzīt tēvu citādu nekā tikai noziedznieku krimināllietas protokolos.

Noslēguma satikšanās ainā tēvs un meita uz brīdi saprot kopīgo likteni, un kodoīgais dramaturģijas akcents izteismīgi uzsver ne tikai sentimenta un didaktikas notis, bet liek skanēt plašākam sajūtu akordam. Arī domām par neredzamām saitēm, kas nelaiž vaļā no pagātnes un mūsu priekštečiem, arī tiem, kuri nebūt nav ne godīgākie, ne atdarināšanas cienīgi varoņi. Ainas atmosfēru veiksmīgi papildina muzikāli ritmiskais draivs, atbalstot domu intensīvu ritējumu arī pēc izrādes noslēguma.

Rakstot par izrādi "Neatlaidības spēles", kas Roberta Daubura režijā fokusēja uzmanību uz paraolimpisko sportistu ikdienu un Paralimpiskās komitejas prezidentes Daigas Dadzītes dzīvi, pirms trīs gadiem recenziju noslēdzu ar pieņēmumu "jāgaida turpinājums". Arī šoreiz izsaku vēlējumu, lai seko nākamie meklējumi dokumentālā teātra žanrā, aktualizējot neizrunātos kopīgās pagātnes jautājumus. **KZ**